

УДК:
323.1(497.11):303
Оригинални
научни рад

Српска политичка мисао
број 3/2011.
год. 18. vol. 33.
стр. 11-23.

Јасна Милошевић Ђорђевић
Институт за политичке студије, Београд

ОБЛИЦИ ОПЕРАЦИОНАЛИЗАЦИЈЕ НАЦИОНАЛНОГ ИДЕНТИТЕТА*

Сажетак

У овом раду анализиране су постојеће дефиниције и начини испитивања националног идентитета и других сродних појмова у Србији. Посебно се анализирају различите операционализације овога појма, и разматра се утицај методолошких приступа и одређења на интерпретацију овог феномена. Идентификовано је неколико облика односно начина мерења савремених грађанских, демократских, националних, образовних, културних образаца колективног и индивидуалног идентитета. Укупно шест различитих облика мерења може бити груписано у мањи број теоријских приступа и концепата, што је такође разматрано у овом раду.

Кључне речи: национални идентитет, метод, операционализација, идентитет

Интерес за питања и анализу нације и националног идентитета повећавао се у стручној и општој јавности обично након ратних сукоба (Првог светског рата, Другог светског рата, и након сукоба на Балкану). Историја нас учи да се ратни сукоби користе националном реториком и то је свакако разлог да ова тема постане у фокусу интересовања и у академским круговима у периодима након ратних сукоба (Parekh, 1994). Управо због тога нужно је да сложени друштвени појмови какав је и појам националног идентитета буду различито дефинисани и да се њиховом проучавању приступа са становишта различитих научних дисциплина. Да ли обиље различитих дефиниција доприноси развоју научног појма? Да ли те-

---

* Овај рад је настао у оквиру пројекта бр. 179009, који финансира Министарство просвете и науке Републике Србије.

оријска и методолошка одређења неког појма унутар једне научне дисциплине могу бити независна? У овом раду ћемо дискутовати у којој мери теоријска одређења методолошки одређују појам националног идентитета, и зашто је важно да теоријска и методолошка одређења буду повезана. Идентификоваћемо групе (кластере) теоријских одређења из угла социјалне психологије, као и типове мерења појма националног идентитета.

ТЕОРИЈСКА ОДРЕЂЕЊА НАЦИОНАЛНОГ ИДЕНТИТЕТА

Теоријске дискусије на тему националног идентитета веома су различите, чему је узрок проучавање овог феномена са становишта бројних друштвених дисциплина, али и недостатак једне јединствене јаке и снажне теоријске поставке, која би јасно детерминисала истраживачке пројекте (Huddy, Khatib, 2007). Тако неки аутори мисле да је појам толико дифузан да није ни примерен академском изучавању, док га други аутори операционализују до нивоа једне варијабле. Стога је важно одредити шта значи национални идентитет за појединца и у каквом је односу према другим колективним идентитетима (Calhoun, 1994; Sollors, 1996; Billig, 1997; Medrano, Gutierrez, 2001; Archiles, Marti, 2001; Roccas, Brewer, 2002;), као и које су операционализације овог појма.

У разним академским анализама нације и националног идентитета поставља се питање да ли су нација и национални идентитет феномени који заслужују научно изучавање. Брубакер (Brubaker, 1996; Brubaker, Cooper, 2000; Kumar, 2003; Huddy, 2007) истиче да је термин нације и националног идентитета проистекао из политичке теорије и дневне политике и да се не може као такав преузети у социолошким, политиколошким и психолошким научним анализама. Дакле, овај се појам користи двојачко, на индивидуалном психолошком и политичком плану. На индивидуалном плану користи се да би се људи сврстали у категорије (Тајфелов појам групне категоризације: Turner, Hogg, 1987), разликовали себе од других, и да би тиме њихов живот добио смисао. Најприсутније је коришћење овог појма у политичке сврхе, да би људи организовали своје заједничке интересе и претворили их у политичку акцију. Обзиром да постоји у свакодневном животу и дневној политици, и понекад представља моћни мобилизатор социјалних и политичких промена, питање је да ли се као такав треба преузети и анализирати у науци, јер идентитет може да значи превише, премало, или

уопште ништа, по мишљењу наведених аутора. Ови аутори говоре да би можда било боље користити друге појмове који би били мање амбициозни, а кориснији, прецизнији и концептуално јаснији.

С друге стране, постоје и схватања која се супротстављају фокусирању на значење појма националног идентитета, зато што имају превише локалног значења, превише су зависна од језика и конкретне ситуације, па их је немогуће генерализовати. Бантон (Banton, 2001) сматра да управо зато што су феномени националног идентитета, нације и национализма зависни од шире друштвене ситуације и културолошки одређени, нема никаквог напретка у њиховом развоју. Инсистирање на квалитативном испитивању значења води ограниченој применљивост у различитим срединама, јер се закључци не могу генерализовати, нити уобличити у теорије. Тако Бантон сматра да је потребно конструисати теорије које су независне од културе и обичног језика, да би довеле до напретка у теоријском развоју појма.

Поред тешкоћа у дефинисању националног идентитета, постоји и проблем разграничења с другим појмовима и у теоријском али и у операционалном смислу. Несумњиво постоји тешкоћа да се појам националног идентитета дефинише и разграничи у односу на друге сродне појмове. Како многи аутори правилно примећују на овом плану постоји права “терминолошка џунгла” (Gross, 1978), “концептуална анархија” (Сигел, 2001) или „терминолошки хаос” (Сопног, 1994), „термини које употребљавамо ... су оптерећени вредностима и страстима, али ретко их заиста и разјашњавамо“ (Šnaper, 1996, стр 31). У различитим теоријама и студијама о националном питању постоји широк спектар појмова и дефиниција. Преплићу се најразличитија одређења и термини међу којима ћемо поменути само неке: нација, раса, етницитет, национална везаност, национални идентитет, национализам, став према нацијама, етноцентризам, патриотизам, па и појмови као што су ауторитарност и патријархалност, који су врло често нејасно разграничени.

Сродни појмови

Прво ћемо анализирати теоријска одређења горе наведених појмова, а потом ћемо покушати да их доведемо у везу са постојећим операционализацијама (одговарајућим подацима) у Србији.

Нација има превасходно објективне одреднице: језик (Kallen, 1996; Benedikt, 1998), религијска припадност (Kallen, 1996), специфични друштвени карактер (Голубовић и сар., 1995), национална културна обележја - музика (Wade, 2001). Разлика између

субјективних и објективних одредница као дистинктивна карактеристика нације и националног идентитета није искључива, јер се у расправама о нацији понекад говори о политичким одредницама, понекад су одреднице објективне (језик, религија, порекло), а понекад субјективне (митови, архетипови, потребе, осећања, ...).

Етничку групу представљају људи који имају исту историјску и културну заједницу, и међу којима постоји заједничка воља да ту заједницу одрже. Етничке групе нису много различите од нације, и једна и друга подразумевају постојање националног односно етничког идентитета њених чланова, као и свест међу члановима да група постоји и да има заједничке интересе који морају бити изнад личних. Основна разлика између етничке и националне групе је у политичкој моћи. Warner и Lunt и не само они изједначавају етнички идентитет са осталим социодемографским категоријама (Warner, Lunt, 1942; Sollors, 1996), као што су пол, старост, класна и религијска припадност. Појам припадности се ипак јасно разликује од појма идентитета, јер представља чињеницу (неко се изјашњава као припадник одређене нације или етничке групе), али то још увек не значи да је са њом идентификован. Односно сама „етикета“ националне, етничке припадности не значи да је идентитет развијен и интериоризован у психолошком склопу појединца.

Национални идентитет један је од социјалних идентитета који су посебно важни са становишта психологије појединца. Социјални идентитет је дефинисан као «сазнање појединца да припада групи, као и емотивни и вредносни значај који појединац придаје групној припадности» (Hogg, Abrams, 1988); или само као сазнање појединца да припада нацији (Huddy, Khatib, 2007). Човек припада бројним групама у савременом друштву: полној, породичној, генерацијској, професионалној, националној, религијској и другим. Идентификација је процес у коме појединац постаје свестан која је група њему важна, које ставове треба да формира и који је облик понашања одговарајући (Gleason, 1983, стр. 466). Национални идентитет је неидеолошки (осећање припадности српском народу не одређује и специфичну политичку оријентацију), али повећава политичку активност јер су особе са јаким групним идентитетима подложније конформирању групним нормама.

Национализам може бити схваћен двојако. Кључно питање у дефинисању национализма је да ли он представља изразит национални идентитет и од њега се разликује само у интензитету, или су то два различита феномена која се квалитативно, а не само квантитативно разликују (Кецмановић, 1996; Veler, 2001, Голубовић, 1995). Национализам се обично схвата као изразит национал-

ни идентитет, дакле разлике су искључиво квантитативне. Уколико процесом идентификације, нација као група постане превише значајна за појединца, значајнија од било које друге идентификације, то је национализам. Националне елите по мишљењу неких аутора губе на значају у Србији те се трага за новим идентитетима (Ненадић, 2010).

ПОДАЦИ У СРБИЈИ КОЈИ УКАЗУЈУ НА РАЗЛИЧИТЕ НАЧИНЕ ОПЕРАЦИОНАЛИЗАЦИЈЕ НАЦИОНАЛНОГ ИДЕНТИТЕТА

Продискутујмо квантитативне и квалитативне податке који се односе на анализу, мерење и интерпретацију националног идентитета у Србији.

Исказ о националној припадности

У социјално психолошким и другим истраживањима се преко субјективних исказа о националној припадности анализира национални идентитет грађана. У попису сваке државе на основу оваквог питања пројектују се званични подаци о броју различитих националности које живе у појединачним земљама, и врло често представљају релевантне показатеље о популацијским променама. Такође, званични подаци из Завода за статистику могу бити и инспирација за научне анализе и интерпретације популацијских параметара и промена које настају у појединим временским периодима.

Важност националног идентитета у односу на друге групне идентитете

У периоду од 1993. до 1996. године Пантић налази да (Пантић, 2002, стр 101) је грађанима Србије важнија припадност локалној заједници или Европи, него нацији, а такође налази и велике разлике у овом одређењу у односу на страначке преференције. У другим земљама припадност локалној средини је веома важна, али је у неким другим земљама нешто важнија континентална и светска припадност. У каснијим истраживањима након 2000. године, грађани Србије су се идентификовали махом са ужим територијалним и социјалним групама, преферирајући највише локалну припадност (33%). Готово једна трећина грађана Србије (31%) се у том испитивању везује за Србију, 13% за Југославију, док 13% грађана

Србије каже да је блиско Европи. Од великих социјалних група у истом испитивању, грађани се највише идентификују са нацијом 30%, са генерацијом 29%, затим са професијом 14%, и верском заједницом 12%, док само 2% наводи политичку странку.

Средином 2001 године (Пантић 2003, стр 112) грађани Србије се у 38% случајева идентификују са нацијом, 27% са генерацијом, са професијом 12%, а са конфесијом 11%. Политичка припадност примарна је у 2% случајева. Дакле, тренд је крајем деведесетих година прошлог века указивао на пораст везаности за нацију.

Пре избијања сукоба на територији бивше Југославије, нација се није у већем делу југословенске популације налазила у врху приоритета (Пантић, према Васовић, 1995). Национална и регионална припадност имале су тек девети односно осми ранг по важности (након професионалне, пријатељске, генерацијске, породичне, класне, полне, и религијске припадности). Истраживање југословенске омладине 1989, међутим указује на разлике код словеначке и албанске омладине којима је национална припадност релативно важнија него другима. Док је другима важнија југословенска припадност, већ тада је Словенцима важнија републичка и локална припадност од југословенске (и на национално репрезентативном узорку). Хрвати и Албанци такође истичу исподпросечну Југословенску припадност, док је она најизраженија међу Србима (више од републичке што није случај са осталим народима). У истраживањима раних деведесетих година, такође је испитивано рангирање и важност различитих групних идентификација (Васовић, 1995, стр. 171- 244). Од испитаника је тражено да се одреде за најважнију друштвену групу, између следећих: етничка, конфесионална, социо-економска, стручно-професионална и узрасна. Већина популације се определила за нацију као најважнију социјалну категорију (49.7%). На другом месту је професионална групација (20.1%), затим генерацијска (19%), класно слојна (6.2%) и конфесионална (свега 5.1%).

У истраживању из септембра 1999 године Васовић бележи велику промену у степену важности нације као групе за испитанике српске националности (Васовић, 2000, стр 21). Национална припадност се нашла на претпоследњем месту по важности (када се бира између више понуђених група). На првом месту је припадност групама људи истих интересовања (33%), исте генерације (26%), професионалне (14%), конфесионалне (13%), затим националне (11%) и политичке 4%. Када се у истом истраживању посматрају важности које људи приписују појединим облицима групне припадности етничка припадност је на трећем месту, после инте-

ресне и генерацијске припадности (колико су појединачне групе важне: 56% интересна, 42% генерацијска, 37% национална, 36% професионална, 33% конфесионална, 20% политичка).

Милошевић (Милошевић, 2008) налази да је нација по значају на другом месту у односу на остале испитиване социјалне групе (породичне, полне, генерацијске, професионалне, регионалне, ..). На првом месту је породица, која је оцењена као примарна и најважнија социјална група, а потом долазе нација и вера.

*Индиректна мерења националног идентитета
преко индикатора: национализма, етноцентризма,
социјалне дистанце, оцена карактеристика
различитих нација, стереотипа*

Бројна су истраживања везана за национализам и његову распрострањеност у Србији (Пантић, 2003, стр 86; Кузмановић, 1994). Кузмановић наводи (Кузмановић, 1994, стр 164) да ауторитарност у корелацији са националношћу испитаника. Тако јачи степен ауторитарности карактерише Муслимане (55%) и Црногорце (54.4%), а потом Србе (42%) и најређе Мађаре (25.5%). Голубовић и сарадници почетком деведесетих година мере национализам као део друштвеног карактера скалом од 10 ставки (Голубовић, 1995, стр. 155-167). Резултати су потврдили хипотезу да постоји висок пораст искључиво националистичког опредељења испитаника. Ипак највећи је проценат неодлучних или слабо национално оријентисаних (готово половина узорка 40.6%), док је јако и веома јако националистички опредељених 23.8%).

У периоду после 2000. године о национализму се закључује према степену слагања са појединим тврдњама (Пантић, 2003, стр. 107). На пример на питање «Србија је само за Србе» веома мали проценат испитаника се потпуно слаже (12% према 85%). Срби прихватају ову тврдњу у 14% случајева, а ређе припадници мањина, испод 5%. Следећи тврдњу «Уједињење свих Срба са територије бивше СФРЈ остварити кад тад» одбацује 44% испитаника. Блажу облик национализма (како га аутор види) «Према другим народима треба бити опрезан и уздржан, чак и када су нам пријатељи» исказује 50% испитаника прихватајући ову тврдњу, а 39% је одбацује. Седамдесетих и осамдесетих година овог века ову тврдњу је прихватало мање од једне трећине грађана, а међу млађима и једне четвртине. Међутим догађаји који су потресали ову земљу довели су до очекиваних померања у односу према припадницима других нација. Већина испитаника идентификује доброг грађанина

са патриотом (60% испитаника се слаже са тврдњом «Први и најважнији задатак доброг грађанина јесте да буде патриота»).

Најбројнија истраживања која се индиректно или директно повезују са националним идентитетом су везана за испитивања социјалне дистанце, етноцентризма или стереотипа према другим нацијама. Попадић и Биро (Попадић, 1999, стр. 93) испитују ауто и хетеростереотипе у Србији, и показују да постоје изражени стереотипи према сопственом и другим народима. Тако су Срби гостољубиви (90%), поносни (86%), и осећајни (82%). Преко 80% грађана дели уверење да су Црногорци поносни и лењи.

Схватање/значање нације

Јањић испитује елементе који људе повезују у нацију, односно етничку заједницу (Јањић, 1996). Ранг листа елемената по којима се грађани Србије опредељују за свој национални идентитет је: рођење у датом народу (37.7%), заједничка историја и заједничка традиција (23.1%), заједничка територија (13.7%), заједничка религија (8.9%), заједнички језик (5.7%), заједничка државна политика (2.4%), заједничка култура (1.8%), и привреда и трговина (0.5%). Грађани Србије најпре свој идентитет одређују према примордијалистичким елементима (рођење, историја, традиција, територија, а тек на четвртом месту религија).

Петровић је испитивала значај различитих обележја националног идентитета (Петровић, 2002). Испитиван је значај укупно 29 обележја (историја, језик, писмо, наука, народна уметност, ношња, природне лепоте, митови и легенде, народна радиност, спорт, национална кухиња, национална валута, књижевност, музика, музички инструменти, религија, пиће, обичаји, народне игре, цркве и манастири, војска, сликарство, споменици, филм, застава, грб, химна, пољопривреда, вајарство). Скоро сва обележја добила су високе оцене, а међу најважнијима су историја, језик, религија, цркве, споменици и наука.

Милошевић (Милошевић, 2008) на основу квантитативних и квалитативних истраживања долази до закључка да се суштински издвајају два кључна одређења нације и националног идентитета: примордијалистичко и инструменталистичко. Прво схватање примордијалистичко, органско, може бити разложено на две подгрупе: језик, писмо и веру као доминантна обележја и порекло. Ово схватање доминира у доживљају националног идентитета у Србији. Поред њега, заступљено је и инструментално схватање нације, кроз држављанство и друга државна обележја. Иако мање доми-

нантно, може се разложити на две подгрупе: државна и културна обележја.

Дакле можемо говорити о четири основна значења националног идентитета: 1) Прво значење везано је за језик, писмо и веру. Основе схватања националног идентитета, које се стичу од најранијег детињства су: заједничка историја, заједнички језик, писмо и вера, и поштовање истих верских и традиционалних обичаја, заједнички суживот; 2) Потом се нација схвата кроз исто историјско порекло, односно рођење на одређеној територији, заједничку фамилију, породицу, заједничко порекло мајке, оца, као и осећање припадности; 3) Треће значење националног идентитета су државна обележја. То су држављанство, заједнички политички интереси и државна обележја, али и свест о постојању нација које су другачије, и скуп особина личности који је идентичан за припаднике дате нације; 4) Четврто значење је везано за културна обележја. То су заједничка јавна култура, заједничка фолклорна култура, заједнички митови и легенде.

ОБЛИЦИ МЕРЕЊА (ОПЕРАЦИОНАЛИЗАЦИЈЕ) НАЦИОНАЛНОГ ИДЕНТИТЕТА

Као што смо видели постоје различити начини мерења националног идентитета у Србији. У постојећој литератури користе се и квалитативне (интервјуи, фокус групе) и квантитативне методе. Облик мерења одређује у великој мери податке и интерпретацију мереног феномена.

Анализа постојећих података о наведеним феноменима указује на следеће облике операционализације: 1) субјективни исказ о националности, националној припадности - национални идентитет као једна од социодемографских варијабли у корелационим истраживањима (мерено питањем: *која је ваша национална припадност?*); 2) степен везаности за нацију у односу на друге социјалне групе: генерацијске, полне, професионалне (мерено питањем: *рангирајте важност појединих социјалних група најчешће ранг, од 1 до 5*); 3) важност националног идентитета у односу на друге групне идентитете (мерено питањем: *степен важности различитих група на скали од 1 најмање важан до 5 највише важан*); 4) индиректно мерење националног идентитета преко различитих индикатора: национализма, етноцентризма, стереотипа, и социјалних ставова према темама везаним за нацију (мерено: *посебно конструисаним скалама - степен слагања са тврдњама.*); 5) оцена карактеристика сопствене и других нација, социјална дистанца (мерено: *на скали од позитивне до негативне перцепције мерење посебних атрибу-*

та - семантички диференцијал; или богардусова скала испитивања дистанце према социјалним групама); б) значење националног идентитета (мерено: квалитативним методама, дискурс анализа);

Све наведено односи се пре свега на квантификацију односно квантитативну операционализацију појма националног идентитета. У литератури се наилази ређе на квалитативне анализе овог појма које се превасходно односе на испитивање значења националног идентитета. Тако је националност или етничка припадност постала незаобилазна “варијабла”, једна од основних демографских карактеристика у квантитативним истраживањима, а понекад и кључни корелат социопсихолошких, социолошких или политиколошких појава. Национална, етничка припадност се схвата као нешто што се поседује и што има свој интензитет, па се самим тим акценат у истраживањима ставља на интензитет, односно заступљеност дате варијабле (Cohen, 1974).

Национални идентитет се судећи према наведеним операционализацијама у теоријском смислу може груписати у 3 кључна кластера: 1) национални идентитет као карактеристика индивидуе, 2) национални идентитет као колективни, групни феномен, 3) национални идентитет као важан друштвени феномен и покретач за политичку акцију;

Уколико је национални идентитет операционализован на основу неког квантитативног индикатора анализирају се обично дескриптивни показатељи или проценти добијених одговора, а често и корелати зависних варијабли. Од корелата се најчешће анализирају просте демографске варијабле, али и изборно опредељење, као и неке карактеристике личности. С друге стране постоје и квалитативне анализе које се фокусирају превасходно на значења националног идентитета и на дискурс анализе, а не на квантитативне показатеље. У таквим анализама добијени подаци су тешко упоредиви због нерепрезентативности узорка или због анализе која је високо зависна од контекста, и циљева самог истраживања.

* * *

Из приказаних података видели смо да операционализација националног идентитета и различити приступи у његовом мерењу имају утицај на савремену политичку културу и академске кругове у Србији. Покушали смо да прикажемо операционализације савременог грађанског и националног идентитета и каква може

бити њихова интерпретација. Надамо се да смо успешно указали на значај јасног дефинисања појма националног идентитета и у теоријском и у методолошком смислу, као и на важност освешћивања истраживача да сваки облик мерења у великој мери утиче на интерпретацију феномена.

Jasna Milosevic Djordjevic

FORMS OF OPERATIONALISATION OF THE NATIONAL IDENTITY

Summary

In this paper we analyzed current definition and way of exploring national identity and other similar concepts in Serbia. Special focus has been made on operationalization of mentioned concept, and how different methodological approaches influences the interpretation of this phenomenon. Few concepts and way of measuring of modern, civil, democratic, national, cultural, educational type of collective and individual identity has been identified. Six different way of measuring national identity has been discovered, and all of them can be grouped in fewer theoretical concepts that can be confirmed by mentioned methodological approaches.

Key words: national identity, method, operationalization, identity

ЛИТЕРАТУРА

- Archiles, F., Marti, M. (2001) Ethnicity, region and nation: Valencian identity and the Spanish nation – state, *Ethnic and Racial Studies*, Vol. 24, No. 5, September, 779- 797.
- Banton, M. (2001) Progress in ethnic and racial studies, *Ethnic and Racial Studies*, Vol. 24, No. 2, March, 173-194.
- Бакић, Ј. (1999) „Стереотипи о Србима у јавностима појединих западних медија“, *Нова српска политичка мисао*, Време, Београд.
- Бенедикт, А. (1998) *Нација: замисљена заједница*, Библиотека Епистеме, Плато, Београд.
- Billig, M. (1995) *Banal Nationalism*, Sage Publications, London.
- Brubaker, R. (1996) *Nationalism Reframed*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Connor, W. (1994) *Ethnonationalism*, Princeton University Press, Princeton.
- Гросс, М. (1978) „Интердисциплинарни и генетички приступ изучавању нације“, у зборнику: *Приступ изучавању нације*, Центар ЦК СКХ за идејно теоријски рад и марксистички центар ЦК СК Србије, Загреб-Београд.

- Голубовић, З. et al. (1995) *Друштвени карактер и друштвене промене у светлу националних сукоба*, Институт за филозофију и друштвену теорију, "Филип Вишњић", Београд.
- Hogg, M., Abrams, D (1988) *Social Identifications*, Routledge, London and New York, Routledge.
- Horowitz, D. (2000) *Ethnic Groups in Conflict*, University of California Press, Berkley.
- Huddy, L., Khatib, N. (2007) *American Patriotism, National Identity, and Political Involvement* *American Journal of Political Science*, Vol. 51, No. 1, January 2007, Pp. 63–77
- Јањић, Д. (1996) Етноцентризам и неизвесност статуса етничких мањина, *Гледишта*, 1-2, Универзитет у Београду, Београд, 21-52.
- Кесмановић, Д. (1996) *The Mass Psychology of Nationalism*, Plenum Press, New York & London.
- Кузмановић, Б. (1994) „Ауторитарност“, у књизи Лазић, М. и други: *Пазарање друштва*, „Филип Вишњић“, Београд.
- Kumar, K. (2003) *The making of English National Identity*, Cambridge University Press.
- Medrano, J., Gutierrez, P. (2001) Nested identities: national and European identity in Spain, *Ethnic and Racial Studies*, Vol. 24, No. 5, September, 753- 778.
- Милошевић, Ј. (1997) „Основни модели у изучавању изборног понашања“, *Психологија*, 3, 279-295.
- Милошевић, Јасна (2008) *Човек о нацији*, Институт за политичке студије, Београд.
- Ненадић, М. (2010) „Мондијалистичке елите и национални идентитет у доба транзиције (глобализације)“, *Национални интерес*, Институт за политичке студије, 9, 223-248.
- Пантић, Д. (2002) „Вредности бирача пре и после демократског преокрета 2000. године“, у књизи Гоати, В. и други: *Партијска сцена Србије после 5. октобра 2000*, Институт друштвених наука, Београд, 79-131.
- Parekh, B. (1994) Discourses on National Identity, *Political Studies*, 492-504.
- Петровић, Н. (2004) *Психолошки аспекти процеса помирења у Србији, Хрватској и Босни и Херцеговини – структура и чиниоци*, Докторска дисертација, Филозофски факултет, Београд.
- Попадић, Д., Биро, М. (1999) „Аутостереотипи и хетеростереотипи Срба у Србији“, *Нова Српска политичка мисао*, вол. VI, бр. 1-2, Време, Београд, 89-111.
- Roccas, S., Brewer, M. (2002) Social Identity Compexity, *Personality and Social Psychology Review*, Vol 6., No. 2, 88- 106.
- Рог, Н., Хавелка Н. (1973) *Национална везаност и вредности код средњошколске омладине*, Институт за психологију, Институт друштвених наука, Београд.
- Смит, А. (1998) *Национални идентитет*, Библиотека XX век, Београд.
- Sollors, W. (1996) *Theories of Ethnicity*, New York University Press.
- Turner, Hogg (1987) *Recovering the Social Group: A Self-Categorisation Theory*, Oxford: Basil Blakwell.
- Васовић, М. (1995) „Основне карактеристике друпних идентификација у популацији“, у књизи Голубовић, З. et al.: *Друштвени карактер и дру-*

- итвене промене у светлу националних сукоба*, Институт за филозофију и друштвену теорију, "Филип Вишњић", Београд.
- Васовић, М. (2000) Карактеристике групних идентитета и однос према друштвеним променама у књизи Михајловић, С.: *Јавно мњење Србије*, Центар за проучавање алтернатива, УГС Независност, Удружење за унапређење емпиријских истраживања, Београд.
- Велер, Х.(2001) *Национализам*, Светови, Нови Сад.
- Шнапер, Д. (1996) *Заједница грађана*, Издавачка књижевница Зорана Стојановића, Сремски Карловци, Нови Сад.
- Wade, P. (2001) Racial Identity and Nationalism: a theoretical view from Latin America, *Ethnic and Racial Studies*, Vol 24, No. 5 September, 845-865.
- Waters, M. (1990) *Ethnic Options*, Univerity of California Press, Berkley.

Resume

The analysis of current data shows following operationalisation of national identity in Serbia as used most often: 1) subjective statement about nationality and national affiliation - national identity as one of the sociodemographic variable in quantitative survey (measured by question: what is your national affiliation?); 2) degree of attachment to nation in comparison to other social groups: generation, gender, profession (measured by the question: please rank the importance of different social groups mostly ranked from 1 to 5; 3) the importance of national identity in comparison to other group identities (measured by the question: degree of importance of different groups on the scale from 1 as least important to 5 most important); 4) indirect measurement of national identity by different indicators: nationalism, ethnocentrism, stereotypes, and social attitudes toward different topics devoted to nations (measured by: construction of special scales- agree with the statements); 5) marking the characters of your and other nations, social distance (measured by: on the scale from positive to negative perception of special attributes - semantic differentials; or Bogardus scale by which distance toward other social groups can be measured); 6) the meaning of national identity (measured by: qualitative methods, disburse analysis);

National identity following given operationalisation could be theoretically explained by three crucial clatters: 1) national identity as individual characteristics, 2) national identity as collective grouped phenomenon, 3) national identity as important collective phenomenon and initiator for political action.

---

* Овај рад је примљен 4. јула 2011. године а прихваћен за штампу на састанку Редакције 5. августа 2011. године.